

Rigorózní práce Mgr. Markéty Skořepové se zabývá problémem venkovských vdov a vdovství v první polovině 19. století. Volba tématu je vysoce aktuální, v zahraničí je vdovství tématem bohatě frekventovaným, a to nepochybně v souvislosti se současnými problémy sociálního zabezpečení ve stáří. U nás se bohužel touto otázkou v současnosti zabývá jen velmi málo historiků, a to zpravidla v širším kontextu, nikoliv jako samostatným, monograficky zpracovaným tématem. Práce historiků staršího data pak téměř neexistují a je třeba se opírat spíše o studie, které vyšly z rukou etnografů. V jiných oborech (např. v gerontologických studiích) nebo v publicistice se přitom dnes objevují tvrzení, která prokazují naprostou neznalost toho, co již bylo historiky a etnografy zjištěno. Můžeme například číst doporučení, že by problém rostoucího podílu starých lidí, daný prodlužováním naděje na dožití a oslabováním početnosti dětské složky v průběhu tzv. druhého demografického přechodu, bylo možno řešit návratem k výměnku, a podobné „rady“. Je tedy třeba volbu tématu jen uvítat, ať již s ohledem na zaostávání za zahraničním bádáním, nebo vzhledem k současným sociálněpolitickým diskusím.

Jako základní metodologické východisko autorka zvolila mikrohistorii v kombinaci s postupy sociálních dějin, historické antropologie a dějin genderu. O těchto metodách získala důkladné poučení studiem zahraniční i nepříliš početné domácí literatury, která ji zároveň také ukázala konkrétní možnosti studia problému. Autorčiny metodologické i věcné znalosti jsou důkladné a hluboké, autorka zároveň prokázala vynikající schopnost aplikovat je na studium konkrétního problému. K přehledu literatury podaném autorkou nemám zásadní připomínky, snad bych jen dodal, že vedle bibliografického přehledu podaného r. 1991 Idou Blom v JFH a nověji sborníkem *Widowhood in medieval and early Modern Europe* by bylo možno uvést i důkladnou a velmi instruktivní informaci z pera G. Ingendahl podanou v její monografii z r. 2005, kterou jinak autorka dobře zná a často cituje. Z novější literatury snad bylo možno přihlédnout i k cenné práci B. J. Kruse: *Witwen: Kulturgeschichte eines Standes im Spätmittelalter und in der frühen Neuzeit* z r. 2007, dobře zastoupené v našich knihovnách, i když se týká staršího období. Na konstatování spolehlivé metodické a metodologické průpravy autorky však tyto mé připomínky nic nemění.

Předností práce M. Skořepové je mimo jiné využití celé škály pramenů nejrůznějšího typu od dobových právních a literárních textů přes seznamy obyvatelstva, gruntovní knihy, katastry a matriky až po svatební smlouvy a pozůstalostní spisy. Přínosný je i jejich velmi dobrý rozbor zaměřený na vypovídací schopnosti jednotlivých typů, který autorka podává v úvodní kapitole. Prozrazuje, jak dobrou znalost příslušné literatury, tak i samostatnou analytickou práci s jednotlivými typy pramenů, z nichž zejména prameny farní proveniencce jsou v naší literatuře dosud zpracovány velmi nedostatečně. Právě konfrontace preskriptivních textů s „provozním“ materiálem, stejně jako soupisů duší s prameny zachycujícími konkrétní postoje a rozhodnutí jednotlivců autorce umožňuje vykreslit velmi pestrý a mnohostranný obraz života vdov ve venkovské společnosti na přechodu od tradiční k moderní společnosti, inspirovaný zejména historickou antropologií.

Vlastnímu výkladu o vdovách předeseílá autorka jednak stručnou, ale výstižnou charakteristiku studovaného panství, jednak obraz populačních poměrů na panství. Ten je opřen nejen o matriky, ale také o zpovědní seznamy, jež se zde šťastně dochovaly v celé sérii, což zdaleka není v dané době běžné. Lituji jen, že se autorce nepodařilo podat obraz věkové skladby zkoumané populace s vymezením podílu vdov v jednotlivých věkových skupinách. Jinak ovšem je tato kapitola velmi zdařilá a prozrazuje, že i demografickou metodiku autorka ovládá bezpečně. Zsvěceně je napsána i kapitola *Manželství a vdovství v raném novověku a*

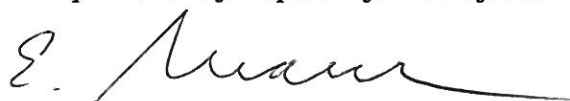
19. století. Pozorný čtenář se nicméně přece jen neubrání určitým rozpakům. Díky existující literatuře a edicím se tu autorka věnuje především diskurzu 16. a 17. století, zatímco 19. století přechází poměrně stručně. Vychází přitom z předpokladu, že v 19. století stále platily starší morální postoje a normy, což je sice pravděpodobné, ale nicméně je to přece jen předpoklad hypotetický. Autorka má jistě pravdu, že k venkovskému lidu asi nedolehly nacionálně motivované úvahy o úkolech českých žen a matek, ale je tu i bohatý folklór, pořekadla, písně, pohádky a pověsti, které byly v 19. století horlivě sbírány, a leccos prozrazují o myšlenkovém světě venkovana. Jejich důkladný rozbor by ovšem vystačil na samostatnou disertaci, mohla být ale o nich učiněna alespoň zmínka. Jinak ovšem s autorčinými závěry podanými v této kapitole, např. o osobních a ekonomických motivech při výběru snoubenců a jejich sociální diferenciaci, lze plně souhlasit.

Jádrem práce je pojednání o životních strategiích ovdovělých žen. Výklad se opírá zejména o jednotlivé postoje a reakce konkrétních osob při řešení konkrétních situací, tak jak je to obvyklé v historické antropologii. Autorka se však nevyhýbá, tam kde je to účelné, ani statistice. Postupně zkoumá jednotlivé reakce na ovdovění ženy, tj. nový sňatek, setrvání ve vdovském stavu spojené s vedením usedlosti, s životem na výměnku nebo s životem v podružství. Každou z těchto situací analyzuje velmi podrobně v nejrůznějších vazbách a výsledky v co možno největší míře konfrontuje s poznatky zejména zahraničního bádání, které je jí také vodítkem při kladení jednotlivých otázek. Jako celek je tato část práce vynikající. Z domácí literatury je opomenuta jen studie J. Kozlíka o výměnku na Příbramsku v 19. stol., vzniklá kdysi v semináři F. Kutnara, ale publikovaná teprve nedávno, která se přímo nabízela ke srovnání. Jen výjimečně narazíme v této části práce na určitá zjednodušení. Tak na str. 112 autorka píše, že odúmrt', která dávala vrchnostem právo zabrat usedlost po smrti jejího držitele, byla postupně rušena už od konce 15. století. Ve skutečnosti ovšem základem odúmrti bylo právo záboru usedlosti v případě neexistence zákonných dědiců, nikoliv záboru libovolné nemovitosti. Jinak však autorka prozrazuje i hlubokou znalost sociální problematiky venkova daného období.

Práce je psána dobrým jazykem, je přehledná, jednotlivé části jsou logicky uspořádány, struktura práce je důkladně promyšlená. Autorka nikde nesklouzává k samoučelnému popisu nebo hromadění jednotlivin, ale jde systematicky a bezpečně za svým cílem, tj. osvětlit co nejvšestranněji život ovdovělé venkovské ženy v první polovině 19. století. Jen výjimečně se u ní setkáváme s některými jazykovými nedopatřeními, k nimž zřejmě došlo při přepisu, např. autorka píše „o pořízeních, které již proběhly“ (s. 32), jinde čteme výraz „zdrojem, jež“ (s. 53), „čtyřech let“ (s. 105) místy „vypadlo“ některé slůvko (např. s. 48, ř. 4), poměrně dosti časté jsou prohřešky proti interpunkčním pravidlům. Poznamenávám ještě, že „guerelle des fammes“ (s. 51) byla ve skutečnosti „querelle“. Všechno jsou to však pouhé drobnosti, které nijak nesnižují hodnotu práce.

Závěrem bych shrnul: Práce M. Skořepové se zabývá velmi aktuálním tématem, široce zkoumaným v zahraniční historiografii, u nás ale dosud zanedbaným. Vychází ze znamenité znalosti zmíněné literatury, z níž čerpá metodické poučení i konkrétní poznatky, které ji vedou ke kladení promyšlených otázek a k mnohostranné komparaci. Podává všestranný rozbor postavení ovdovělých žen a jejich strategií, jak se s vdovstvím vyrovnat, jaký u nás dosud nebyl podán a který by měl být po mém soudu záhy publikován. Drobné nedostatky a nedopatření, na něž v posudku upozorňuji (spíše jako vodítko pro úpravu k publikaci), nijak hodnotu práce nesnižují. Práce prokazuje schopnost autorky samostatně vědecky pracovat a plně po mém soudu vyhovuje nárokům na rigorózní práci. Plně ji doporučuji k obhajobě.

V Praze 7. srpna 2010.

Prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.